

Elck zegg'het voorts

Nieuwpoortse archiefkrant

Verschijnt viermaandelijks - jaargang 15 - nr. 3 - november 2023

Editoriaal

Onze Nieuwpoortse Archiefkrant begon om de vier maanden vanaf 2008.

Wij voltooien ons derde lustrum met een woord van burgemeester Geert Vanden Broucke.

Wij halen een artikel aan van Karel Loppens uit Biekorf 1936 over de Westsluis te Nieuwpoort. Tot in de 19e eeuw was dit een knooppunt voor de scheepvaart tussen Ieper en Brugge via Nieuwpoort!

Edward Vlietinck de historiograaf uit Oostende, was, een tijdlang archivaris te Nieuwpoort en van hem erfden wij een persklare studie over den Disch: het middeleeuwse OCMW alhier.

Twee figuren die met de geschiedenis van Nieuwpoort te maken hebben, duiken af en toe op in publicaties in verband met 'onverwachte' aspecten.

Cornelis De Schepper, wiens ouders in Nieuwpoort kwamen wonen, was een betrouwbaar adviseur van de Habsburgse gouvernante Maria van Hongarije, om de stadsfinanciën te Antwerpen uit te klaren.

Prior Theodoor Mann van het Kartuizerkooster was nog een echte renaissance-mens, thuis in allerlei wetenschappen en productief auteur.

Jean Pierre Vandorpe helpt Ramskapelle als men er 'namen' zoekt.

Illustraties : E. Vlietinck, Th. Mann, K. Loppens, Zr. Termote, T. de Chardin, I. Monteyne, Mgr. Van Arberg.

G. Demerre

Wie graag deze archiefkrant digitaal wenst te ontvangen, kan dat als wij uw e-mail adres mogen gebruiken.

guido.demerre@gmail.be

friede.lox@telenet.be

Woord van de Burgemeester

Nieuwpoort is een plek met een boeiende geschiedenis vol onverwachte kronkels en zijsprongen.

Dit verleden inspireert Stad Nieuwpoort bij het uitstippelen van een koers die de balans houdt tussen authenticiteit en innovatie.

We hechten dan ook veel belang aan ons historisch patrimonium dat een aantal unieke erfgoedparels omvat.

Zo wordt in de Onze-Lieve-Vrouwekerk een priestergevaad tentoongesteld dat op de Vlaamse Topstukkenlijst staat.

Nieuwpoort bezit verder twee Unesco-werelderfgoed sites. In 1999 werd het belfort van de Stads-halle al bekroond met het prestigieuze label.

Onlangs kreeg het Nieuport Memorial, het Britse gedenkteken met de drie leeuwen, ook deze Unesco-erkenning.

Bij het beheer van deze sites zijn revalorisatie en een educatief verantwoorde ontsluiting belangrijk. Erfgoedparels moeten ten volle ingeschakeld worden in het weefsel van een moderne stad. Monumenten zoals de Stadshalle of het Bommevrij krijgen hierbij een nieuwe invulling. De Stad kijkt daarbij ook verder dan de traditionele

landmarks.

Ook straatzichten, unieke gevelpanden en gebouwen met een prominente socioculturele of industrieel-economische functie zijn van tel.

Verder waardeert Nieuwpoort ook immaterieel patrimonium.

We beschikken immers over een arsenaal aan tradities. Denk aan de eeuwenoude visserscultuur, de heksenfolklore en de gekende Nieuwpoortse reuzen.

Zo bewaart onze stad zijn bruisende karakter, zonder een uitdovend openluchtmuseum te worden.

We zetten ons hierbij op de kaart als een dynamische stad met beide voeten in het hier en nu, zonder te vergeten waar onze wortels liggen.

Geert Vanden Broucke
Burgemeester Stad Nieuwpoort

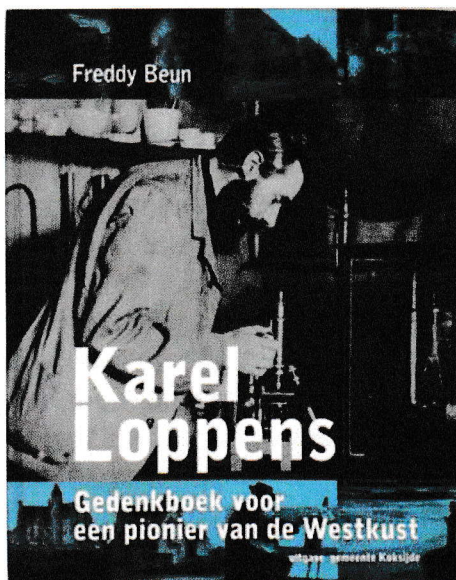
Westsluis te Nieuwpoort

K. Loppens (1875-1962)

Biekorf 42, 1936, p. 185-191

In de toeristische literatuur blijft er verwarring bestaan, omdat in de loop van de geschiedenis toponiemen veranderd zijn van benaming.

We gaan terug naar de gedegen verklaringen van Karel Loppens !

WESTSLUIS te Nieuwpoort

“Een onzer oudste sluizen is wel de Westsluis van Nieuwpoort, die dagteekent van het ontstaan der wateringeng, dus van de XIII eeuw.

Er waren twee sluizen te Nieuwpoort, beide gemaakt door het bestuur der wateringeng; de Oostsluis lag ten Oosten der stad, de Westsluis, ten Westen.

De Westsluis stond aan de monding van de Venepe, waar deze natuurlijke waterloop in den Yser vloeyde. Een gedeelte van dezen ouden waterloop wordt nu genaamd de Oude Aa, en verder noordelijk, de Koolhofvaart en Oude Veurnevaart. Zoo was de natuurlijke loop dezer oude rivier, die vroeger een zijarm was van den Yser. In de Middeleeuwen gaf men den naam Venepe aan een kunstmatigen waterloop, nu genaamd Proostdijkvaart, beginnende ten Oosten tegen Veurne, en vroeger de verlenging uitmakende van de Calommegracht, tot aan de tegenwoordige Koolhofvaart. De Venepe volgde dezen waterloop tot in de monding van den Yser; ten Westen van Nieuwpoort, noemde men de rivier de Riole. In verscheidene oude teksten toont men dat de Venepe in zee liep bij Nieuwpoort, want men verwarde de breede monding van den Yser met de Zeekust.”

In 1261 schrijft men in het Cartularium van de Abdij van St.-Niklaas van Veurne *“piscariam que vulgo Paeldingesetten dicitur ... et inde usque in Venepam et exinde usque in mare...”*

In 1906 schreef Blanchard in La Flandre dat de Venepe van west naar oost vloeyde en uitmondde in de Yser bij Ter Hemme ...

Dit vormde een twistgesprek tussen dr. Degryse en lic. Boterberge in hun werken !!

Er lagen drie bruggen over Venepe in de buurt van Nieuwpoort.

“De Koolhofbrugge in steen op de oude weg van Nieuwpoort naar Ramskapelle. In 1803 had men het daar over de Coolhof dam met twee dubbele deuren “suit deure en de nort deure”.

Dichter bij de stad was de Riolebrugge op de oude weg naar Veurne bij de herberg “In de Arke van Noë” waar in 1794 “barge plankiet aen d’Arcke” werd hersteld. Die heet nu de Arkebrug. Vervolgens was er een “Vierboetersbrugsken” met de oude Westsluis die verdween in 1773, omdat die vervangen werd door de brug over het Oude Veurnesas, nu genoemd Kattesas.

Vóór de polder van Lens ingedijkt was ten westen van Nieuwpoort, liep de monding van de Yser van oost naar west tot de Nieuwe Yde (Oostduinkerke).”

Jacob Marchant, Nieuwpoortenaar, baljuw, schreef in zijn ‘*Flandria Commentariorum descripta*’ in 1596 *“Ida vero rusticam tuguriorum ad*

piscationem maritimum compagem, qualem eo nomine videre est mille pass, a Nieupoorto, occidentem versus Oostdunckercae, pago Furnensi"

vert. Ida, daarentegen is een rustieke plaats van hutten voor de zeevisserij, zoals te zien is op een mijl afstand van Nieuwpoort, in westelijke richting naar Oostduinkerke, in het Veurnse.

Loppens legt uit dat 1 000 schreden nu 1 370 m meet, dus zo ver lag Nieuwe Yde van Nieuwpoort.

"De oude Westsluis stond dus op 250 m. ten noorden van de steenweg (burgweg) naar Oostduinkerke, en was enkel voorzien van verlaten, die op en neder gehaald werden bij middel van een windas. In 1280 werd de monding van den Yser ingedijkt langs den Westkant bij middel van de Groenendijk, die dan nog een zeedijk was. Inderdaad, te dien tijde bestonden de duinen van Nieupoort-Bad en Groenendijk nog niet, en de zee kwam den dijk bespoelen. Enkele groepen voorhistorische duinen lagen verspreid in de monding van den Yser; dit tonen ons klaar de menigvuldige boringen die wij deden in de oude monding. Een akte van 1280, bij dewelke Gwijde van Dampierre een gedeelte van de polder geeft aan zijn zoon Gwijde, bevestigen onze aardkundige opzoekingen: 'tout ensi comme li devant dis ges sestant dusques en le mer, et amont vers terre dusques a nos dunes...' De naam polder van Lens werd gegeven in de XVde eeuw, naar den naam van een rijke eigenaar, den heer van Lens d'Hoyegem. Hij vernieuwde de dijk langs den Yser, van aan het oude Veurnsas tot aan den ouden vuurtoren.

De polder van Lens, waarvan de Kiele het oostelijk gedeelte vormde lag ten oosten aan de Oude Veurne vaart; Noord-Oost aan de havendijk; ten Noord-Westen aan den Groenendijk; ten Zuiden aan de oude duinenketen die vroeger langs de monding van den Yser liep van Nieupoort tot het gehucht Groenendijk."

In een akte van bisschop Milo (XII e eeuw), spreekt men van nieuw ingedijkte schorren in de Venep bij Ramskapelle, hetgeen een bewijs is dat er dan nog geen sluis bestond in deze waterloop. In een akte van 1218 vindt men de eerste melding van onze sluis, die genaamd werd de Venepesluis, aangaande een verdeling van grond tussen de Abdij van Duinen en deze van St-Nikolaas van Veurne: *'Quod cum super divisione terrarum nostrarum apud Venepesclusus jacentium...'*

In een schrift gegeven door Margareta, gravinne van Vlaanderen, van 1269, spreekt men van de sluis van Nieupoort: *'De le clef dou fres wis del escluse de Noefport'*. (van den sleutel der ver-

sche deur der sluis van Nieupoort). Verder in deze akte is er sprake van het doorvaren der schepen: *'Et ke les proufis ke on recevera au devant dit wis des neif (nefs = schepen) ki i passeront...'* hetgeen een bewijs is dat de sluis dan reeds ingericht was voor de scheepvaart, zowel als voor het aflossen van het overtollige water. De Abdij van Duinen, die den sleutel mocht bewaren, moest de sluis openen voor de schepen alsook voor het aflossen der polderwaters: *'Et ke il cel wis ouverra et reclorra au prouffit de la terre de Furnes appareillement toutes les fois ke mestiers sera et aussi quant li watergraves devant dit len requerront'*.

Deze akte van 1269 bewijst ook dat wij hier te doen hebben met een sassluis. Inderdaad, wanneer er een verse deur bestaat, moet er ook een zoute deur zijn; men kon dus reeds met schepen doorvaren, zelfs wanneer er een merkelijk verschil bestond tussen het waterpeil vóór de zoute deur en dit vóór de verse deur. Wij hebben hier ongetwijfeld de oudste sluis met sas van geheel de Vlaamsche kust, want voor wat den Yser aangaat, het is maar in 1335 dat er sprake is van dergelijke sluis te Nieuwendamme

Van de Oude sluis spreekt men in een schrift van Margareta, gravinne van Vlaanderen, van 1265, waarin er sprake is van het herstellen der sluizen van Nieupoort.

Men spreekt nog van de Westsluis in een akte van verkoop van 1311, bij dewelke Jan van Namen de polder van Lens verkoopt aan de stad Nieupoort: *'...vendu bien et lealement, ugne poultre, que nous avons gisant entre la havene de ladite ville de Neufpoort devers le west, et le poultre de Monseigneur Jehan de Bailleul ...C'est a savoir de l'escluse mouvante qui est entre le havene et ledit polre...' Men ziet er ook dat een gedeelte van den Groenendijk gemaakt werd door Jehan de Bailleul, een ander gedeelte door Jan van Namen: 'de sy a tant que nous Jehan de Flandres, cuens de Namur ou nostre successeur ayans magniet ou dycquiet les terres ou les giectz...' Een derde deel werd ingedijkt door Gwijde van Dampierre (akte van 1280) *'...lequel get nous avons fait nouvelement en partie dikier.'**

SLUISWERKEN

"De Westsluis werd menigmaal hersteld en verbeterd. Daar ze geheel in hout gemaakt was, waren de onderhoudskosten zeer groot. In 1712 werd de sluis nog eens geheel vernieuwd.

Er bestaan nog verscheidene plans die ons de schikking toonen der oude sluis.

Reeds in 1639 was de sluis zoo ingericht dat de groote schepen er konden doorvaren. Op een plan uit de XVIIIe eeuw ziet men dat de Westsluis in een fort lag, genaamd 't fort van de sluize. Het huis van den sluismeester staat in het fort ten Westen van het Sas. Een klein huisje diende voor de wacht van 't fort.

Langs den Noordkant was er een verlaat; een weinig meer Zuidwaarts een paar sasdeuren; nog verder Zuid een tweede verlaat. Op een plan van 1771, door C. Everaert geteekend, ziet men dat de sluis nog voorzien was van verlaten; een was ten Noorden geplaatst; een tweede ten Zuiden. Tusschen deze twee verlaten waren er twee paar sasdeuren. Men gebruikte steeds verlaten aan de twee uiteinden van het sas, om reden van hunne sterkte en weerstand tegen de groote drukkingen van het water tijdens de springtijden, voor wat de zoute deur betreft, en ten tijde der groote regens, voor wat de versche deur aangaat. Te dien tijde waren de sasdeuren nog zoo dicht en zoo sterk niet als men ze nu kan vervaardigen."

"De afmetingen van de Westsluis waren de volgende: de volledige lengte van de sluis was 51m5.; de breedte 3m75 ieder verlaat was 3m97 hoog, en 3m75 breed; zij werden op en neer gelaten bij middel van een windas, voorzien van twee groote houten wielen, hebbende 7m50 doorsnede.

De deuren waren 3m70 hoog, en 2m04 breed. De twee wanden die de sluis vormden waren 3m90 hoog boven de vloering. Zij waren samengesteld uit balken van 0m25 vierkant, staande op 0m25 afstand van malkander.

Men noemde ze de styllen. Aan den boven- en onderkant waren er dwarsbalken gevestigd die de andere verbonden; men noemde deze de gebynt styllen.

De rechtstaande balken waren ten getale van 96 voor iederen wand; zij waren beleid met planken in horizontale ligging geplaatst. De balken die de vloering vormden hadden dezelfde dikte, en lagen op zelfden afstand van malkander als die der wanden.

Een dubbele plankenvloer was gevestigd op balken die dwars op de onderste lagen. Deze rooster rustte nog op palen die tot 4m34 beneden den vloer gevestigd waren."

"In 1771 stelde men vast dat de Westsluis nog eens in zeer slechten staat verkeerde. Men belastte deskundigen om een onderzoek te

doen; ziehier wat men in hun verslag leest: '...met welke reparatien wy vastelyk oordeelen de selve sluyse in staete sal syn om nogh menighvuldighe jaeren te connen de wateren van het lant te lossen vermidts alle de suygers ende voordere concaviteyten op beyde de eynden sullen gestopt ende gesloten syn.' En verder nog: 'Wy gelooven dat de sluyse nogh eenighsints in staet is om eenighen tydt de noodighe suatie te connen geven, nochthans algelyck men niet juste weten en kan hoe groot de concaviteyten onder het bedde ende van westen den weegh is, soude geraedig vinden van den dam actueelelyck liggende ter verssche syde te conserveeren ende maer te openen als den uyttersten noodt sulckx verheyst.' Bij dit stuk is gevoegd het 'Bestek nopende de onkosten te Besteeden aen het erstellen van het Westers sluis tot Nieuport.' Men komt tot: 'de somme van 18385 pond of in vlaems courant f. 10009-17-0.'

Men vond de kosten wat te groot [91 000 euro?], en men zag af van de noodige herstellingen te doen; er werd besloten een nieuw steenen sas te maken, geheel modern van inrichting."

Een stuk grond ten westen van de stad werd aangekocht op 8 april 1772, door het bestuur van Veurne-Ambacht voor de Noordwatering. Dan begon men het nieuwe sas te bouwen, 360 m ten zuiden van de oude Westsluis.

De muren werden in arduin en baksteen gemaakt, maar de grondvesten rustten op een houten rooster van balken en palen vastgemetseld in een bakstenen vloer.

Er zijn twee soorten van palen: de grote gaan tot 3m6l onder de sasvloer, de kleine tot 3m35. Van de grote palen zijn er 644, van de kleine 509. Met het bovengedeelte zitten ze vast in het metselwerk: daarboven ligt de houten roostering, die geheel in metselwerk ingesloten ligt.

Op deze baksteenvloer liggen dwarsbalken, die op hun beurt bedekt zijn met een dubbele plankenvloer.

Deze planken maken de vloering uit van het sas. De sasmuren, 1m37 dik, worden langs buiten gesteund door veertien steunpilaren, zeven voor iedere muur.

Het sas is 5m58 breed, en de totale lengte is 43 meters; tussen de buitendeuren meet men 28 meters. Er zijn vier paar sasdeuren, en de grote verlaten met hun windassen van het oude sas, zijn weggelaten. De twee paar sasdeuren ten noorden gelegen, zijn deuren die 3m35 breed

zijn, en 5m76 hoog. Ten zuiden zijn er twee paar kleinere deuren, metende in de hoogte enkel 3m52.

In ieder deur zijn er kleine verlaten gemaakt, die behandeld worden bij middel van een kruk en een kaapstander. Men ziet dat de inrichting reeds geheel modern was. Nochtans, volgens de rekeningen, werden de deuren niet in beweging gebracht bij middel van getande kaapstanders, maar wel bij middel van reepen die rond de kaapstander op en af gerold werden. Later werd dit veranderd, en zo was de sluis geheel op moderne wijze ingericht.

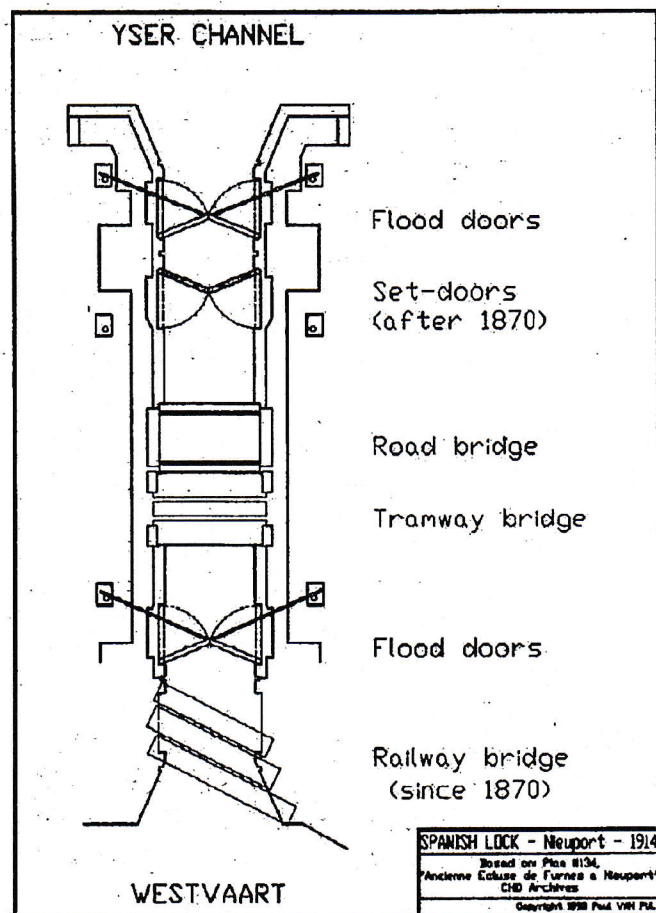
Rond 1845 werd de zuiddeur weggenomen, en de kleine deuren vervangen door grote, zodat de drie paar blijvende deuren dan dezelfde hoogte hadden. De sluis had enkel twee dubbele deuren aan de noordkant en één dubbele deur aan de zuidkant voor het aflossen van het overtollige regenwater, zoals zij was in de twaalfde eeuw. Het oude Veurnesas wordt ten onrechte door het volk genoemd het Kattesas.

"Vroeger was er een sluis tegen Nieupoort, aan den Noordwest hoek der kaai, die enkel diende om water in de vestinggrachten te steken. Toen men de versterkingswerken van Nieupoort moderniseerde, in de XVIIIe eeuw, bouwde men daar eene soort versterking genaamd een katte (in het fransk cavalier). Zo kreeg dit sas de naam van sas van de katte, of kattesas. Na de afbraak van dit sas in 1874, ging de naam over tot het oud Veurnesas, waar er nochtans nooit een katte gestaan heeft.

De fundering van dat afgebroken sas, eigenlijk een spuisluis van de stadswallen, zit ónder de retonde noord van de Astridlaan."

Epiloog.

P. Van Pul

Het was dus met die constructie dat Karel Cogge en Robert Thys contact hadden in oktober 1914. Er waren toen nog drie dubbele deuren die niet meer echt in staat waren om een boot te versassen (schutten). Voor de juiste werking moest men improviseren.

Vandaag is nog net te zien waar de scharnieren van die deuren zaten.

Er bleef een zwak punt (wat J. Leper opmerkte) nl. dat er slechts één paar deuren bij eb instonden om de overstroming in stand te houden tijdens de oorlog (P. Van Pul).

En het is niet zo dat Cogge "een fout maakte" door het Kattesas te gebruiken ... Het leger had aanvankelijk haar veto tegen het gebruik van de Noordstuw (25 oktober 1914), dus kwam hij met zijn plan B ! Trouwens voor beide plannen had Cogge aanwijzingen gegeven om inundatie af te bakenen.

Heel de oorlog kon men het Kattesas gebruiken (buiten het zicht van de vijand) om de afwatering te regelen.

Aanbevolen :

P. Van Pul, Oktober 1914, Erpe, 2004.

F. Beun, Karel Loppens. Gedenkboek voor een pionier van de Westkust (& Reynhoudt M., De Chronycke van Nieupoort), Koksijde, 2013.

Momentopname van den

Disch

Staat van den Disch en 'gemeenen armen' der stad Nieupoort opgemaakt volgens het Keizerlijk bevel van 20 januari 1787

naar transcriptie door Edward Vlietinck, 1890

Hoofdman : Norbert Laurens Boudeloot

Regierders : Joseph Rouzée en Basilius Vanden Abeele

Administrateur : meester Frans Michiel Joseph Jooris

Dischmeester : Joannes Blanchaert

Lasten

1. Arme Scholen onder bestuur van een wereldlijke priester met jaarwedde van 100 £ groten (600 fl), met de hulp van een 'domesticque' met slechts een nieuwaarsgift van 4 Kronen (12 fl 12-0).

Voor de vrouwen en jonge meisjes is er een meesteres of 'geestelijke doghter' met wedde van 18 £ groten (106 fl) en 2 'onder-dienstmaerten' met (slechts !) kost en inwoon.

In 1787 bestond de bevolking uit 5 oude mannen, 13 jonge knechten, 8 oude vrouwen en 16 jonge meiskens.

Bovenop het onderhoud moesten de arme kinderen onderwezen worden in de 'Kristelijke leeringe' maar ook lezen, schrijven en cijferconste. De jongens leren spinnen van garen en de meisjes maken 'spellewerk kanten' en eens ouder dan vijftien jaar 'stoppen' en naaien en 'oppassen van 't menage'.

Eens de knechten of de meisjes hun kost kunnen verdienen zorgt de dienst voor 'een behoorlijken 'uitzet van cleederen ende lijnwaet'.

2. Van in vroegere tijden is de Disch ook verantwoordelijk voor het onderhoud van 'arme jongeborenen' en arme 'crancksinnige personen'.

3. Volgens de dischrekeningen belooft het aantal 'gestichte missen' tot 3 172 missen 's jaars. Dat was ooit 1 stuiver per mis, na 1551 werd dat 2 stuivers en vanaf 1632 werd door drie kapelanen een dagelijkse gezamenlijke mis gelezen 'nuchtermisse' en om 8 uur een gezongen mis voor een jaarlijkse vergelding van 360 gulden en de muzikanten kregen 48 gulden.

De lijst van de jaargetijden 116 nrs. Waarvan de

oudste teruggaan tot 1329 ... (zie onder)

4. Daar waren nog zgn. 13 fondatien waarin jaarlijkse missen omschreven werden, soms met uitdeling van broden, geldbedragen waarvoor renten van bezittingen borg stonden.

5. Varia

o.m. het derde der inkomsten van het 'spellewerckcanten' der meiskens in de arme school : 610 fl 18-10

[Beduidende inkomsten, temeer daar het gratis werkkrachten betrof !!]

Totaal 7 284 fl 11-11

Baten

1. Ze bezaten 5 behuisde hofsteden in respectievelijk 2 in St. Joris, Wulpen, Beosterpoort Veurne en Westende. De jaarlijkse opbrengst bedroeg 2 461 fl 18-5

2. Ze hadden 2 huizen en erven te Nieuwpoort: 'meijskens arme schoole' en de 'generaele cnegh-te arme schoole' beide op de hoek van Langestraete en de Cleene Caeije straete.

3. Twee ervekens te Nieuwpoort in de 'Cockstrae-te' en de 'Stoove straetien' [westelijk Ankerstraat].

4. Landen in St. Joris, Oostduinkerke, Ramskappelle, Wulpen, Renionge, Westende, St. Niklaas beosterpoort, Beerst, Lombardsijde, Stuivekenskerke, Schore, S. Walburgis en het schependom Nieuwpoort. Deze brachten een gezamenlijk inkomen van 3 042 fl 8 – 5 op

Totaal 9 482 fl 7- 4 ½

JAARGETIJDEN

In 1482 werden jaargetijden gesticht voor : Paulus Benijts, Willem de Ram, Claeijs Van Dijcke, Christiaen Clement, Jan Van Bremen, Claeijs De Teghelaere, Bertram De Hondt, Claeijs Harde-lynyck, Marchelles Kelewaert, Claeijs Valckenier, Jacob Huyghe, Passchier Wijdemont, Michiel Aleyn, Colaert Verdeylyt, Jan Mouts, Hendrixx Staesen, Coolaert Reynaert, Christiaen Van Halst, Jan Scheemelck, Mauris Scheede, Jooris Van Schoore, Jan Boudens, Maeyken Seijez, Jacob Mingeer, Pieter Van Vlassenaere, Hendryck Van Meel Kercke, Jan Steets, Jan Peudrus, Jacob De Croo, Jan Urbaenst, meester Jan Melis, Jacob De Schaevere, Pieter Baele, Francis Tam, Bernaert

Van Schoore, Hendrick De Bruijne, Jan Laurens, Claeijs De Ram, Maerten Hoorneweder, Jacob Sijgeers, Reinoudt Taligeer, Jan Haegebaert, Clement Van Dijke, Jan Willaert, Jan Lanckbeen, Jan De Ledige, Claeijs Verboudt, Thomas Lambert, Claeijs Willaert, Jan Van Auxame, Vincent Willaert, Jan Wydemont, Jan Colijn, Jan De Doyer, Dierijck Relewaert, Arestoteles Floor, Christiaan Vander Walle, Claeijs Stevenyn, Bartholomeus De Crock, Jan Brouwers, Marie Porkels, Jan Gerbaert, Olivier Snelle, Jacob Pieters, Aernout Christiaan, Jooris Van Schoore, Hendryck Lottijns, Gilles Joye

...

In 1488 kwamen daar nog bij Francois Ingelraeve, Francois Ogiers, Elisabeth Schoudt, meester Pieter Willaert, Pieter Keutaert, Jan Lambrecht, Vincent De Hondt, meester Lodewyck Valckraeve, Pieter Boudens, Pieter Van Belle, Jan Castele, Antheunis De Wachtere ...

In 1514 Mauritius Vleeshauwer, Vincent Jourdaen, Leon Cnibbe, Jacob Megoudt, Jacob Van Der Walle, Victoor De Schilder, Jan De La Bic, Thomas Chynore, Antheunis Vander Berghe, Jan Rommels, Claeijs Wouters, Matthijs Wouters, Staesen D'Haese, Jan Haeghebaert, Maerten Gerart, Jacob Marchand, Jacob Van Bremen, Claeys Ingelraeve, Jan de Teghelaere, Willem Ingele, Rijckewaert Hersse, Pieter Claeijs, Jan De Droomer, Jan Tegelaere ...

Er bleek ook nog een jaargetijde uit 1329 van Mev. Gay Douche te dateren, uit 1397 van Pieter Ghijbere, uit 1468 voor de Gildebreeders van L. Antheunis

GRONDRENTEN IN DE STAD

Langestraete : P. Kesterman, J. Ribbens, P. Verstraete, Eug. Scherpereel, S. Jans Hospitaal

Cockstraete : J. Streek, P. Vlieghe (bakker)

Schipstraete : hr Stasignous, sr Delbaere (pakhuis)

Pottestraetien : P. Gilles, Klooster der Zusters Penitenten

Schipwerckerstr [St. Jacobsstraat] : Math. Vroome

Marctstraete : hr Carbon, Fr. De Clercq, Fr. De Bruijne, H. Deventer, Norb. Roeland (timmerman), A. La Haije

Markt : sr A. Vanden Berghe

Recolleete S. : Ant Quick, Norb Boudeloot, Pr. De Brauwere, Ferd De Cuijper

Hoogestraete : A. Lams, P. Dobbelaere, Ph.

Ooms, wed J. Vantomme, A. Isaert

Stoovestraetien [westelijke Ankerstraat] A. De Roo
Handwerckerstr [Kerkstraat] : J. Montaigne, Fr Baeij (paardesmid)

Cleene Caeije str [Kaaistraat] : wed J. Adam (pakhuizen)

Oude Oostensch str [Ieperstr] : Fr. Dubrij, A. Ther Wissaert

Huidige tegenwaarde van 1 fl in 1787 (gulden) zou nu ongeveer 10 euro zijn.

Handschrift van E. Vlietinck, Inventaris der Archieven der Hospitien, 1890, Archief OCMW.

door Edw. Vlietinck
Oostende

Inleiding

De stukken van het Archief der Hospitien der Stad Nieupoort zijn van zeshoofdig aard:

1. Overdrachten van gronden bij gifte of verkoop (167);
2. Verwisseling of "verlagingen" van gronden;
3. Stichtingen of Fondatien, meestal van jaargetijden (13);
4. Overdrachten van rentebrieven by gifte of bij verkoop (104);

Onder deze laatste Stukken vindt men akten door dewelke de beneficiaris eene gifte van land, dit laatste verklaart, weder af te staan aan de overdrager op voorwaarde eener rente hem door anzelfen te betalen

5. Stukken van verschilligen aard (36)

6. Stukken betreffende het Sint Jans Hospitaal (19). Het oudste stuk is van 1328.

De registers bestaan uit rekeningen, liggers en uit *eenen Staat* van het geleid Hospitaal op het einde der vorige eeuw opgemaakt.

Meestal deze rekeningen behooren aan de twee

laatste eeuwen, en eenige aan de XVIe eeuw. Doch in 't stadsarchief bewaart men, verscheidene dischrekeningen, onder andere eenige van het einde der jaren 1400, alsmede eenige rekeningen van het Hospitaal. Volgens het verslag van 1787 waarvan verder spraak is. Jaarteekent de oudste Dischrekening des Archiefs van 1485. De stadsarchieven bevatten eene rekening van 1482.

De stukken van het stedelijk Archief betreffende den Disch en het Hospitaal heb ik benuttigd in dit werk, daar zij voor de geschiedenis van Disch en van het Hospitaal hier en daar belangrijke inlichtingen verschaffen.

De liggers zijn ten getalle van 2 :
1569

1770 Deze laatste bestaat uit 2 boeken : een met de beschrijving der landen en eene met de Kaarten (gekleurd)

Daarbij is er nog een atlas van het jaar 1777 onderteekend J. F. Rouzée, regierder van den Disch.

Bemerkingen nopens al deze stukken.

De **Overdrachten** (transport) van land of grond geschiedde, als ik *hooger* kom te zeggen bij middel of bij wijze van gifte en van verkoop. De manier op dewelke deze akten opgemaakt wierden laat ons ongelukkiglijk in de meeste gevallen in de ontwetendheid nopens de vraag of het land, waarvan er in de charter spraak is, aan den Disch gegeven wierd of verkocht.

Zie bijvoorbeeld het stuk van 2 Mei 1459

“Wy Omaer De Crane enz. scepenen ende enereheers van Vuernambacht, doet te weten allen lieden dat Bricx De Hond ende Jakemine zijn wiif camen voor ons ende gaven up wel ende wetelike met halmen ende met ghiften, Pieter Den Hond, neghen ghemeten en een half lands... liggende enz ...”

Er zijn evenwel stukken waar het feit van eenen verkoop min of meer duidelijk te kennen gegeven wordt, doch zulks mag als eene uitneming aanschouwt worden.

Dat het den Disch gebeurde van land te koopen moet niemand verwonderen, immers de rekeningen der XVIe en XVIIe eeuwen bevatten eene rubriek van uitgaven aldus getijeld :

A° 1488 : *“ander uutgheven van ovine ende bruggheft, achterstellighe, metijnghe ende copijnhe van land”*

A° 1514 (zelfde rubriek) *“Eerst Item ghecocht*

jehens dher Jacob De Croock lx r(oeden) landts of daer omtrent liggende jn Wulpen ghemene metten voorseiden Dische jn stic van twe ghemeten daer Lauwers Ondermarck, ende daer vooren gheheven ende betaeld xii £ p.

Het getal rekeningen nopens dit punt geraadpleegd is echter te klein om te kunnen zeggen of er in de rekeningen van dergelijke uitgaven dikwijls gewag gemaakt wordt.

Niet in alle deze stukken wordt er van den Disch gesproken. Nopens veel vraagt men zich de reden af hunner aanwezigheid in het Archief der Hospitien. De eenige reden schijnt mij te zijn dat de vorige akten van overdracht van landen wellicht doorgaand gevoegd wierden bij eene bepaalde of gegeven akte van gift of overdracht.

Ziehier eenige cijfers nopens den koopprijs van landen (dewelke in de oude stukken niet vermeld wordt gewoonlijks).

1399	1 gemet	24 £ parisis
1405	1 gemet	10 schell. tournoois
1514	1 gemet	60 £ parisis (5 £ gr)
1576	4 lijnen hooigrasland	24 £ gr
	dus 1 gemet	18 £ grooten
1613	1 gemet	34 ½ £ grooten
1625	1 gemet	ongeveer 20 £ gr
1626	1 gemet	48 £ gr
1627	1 gemet	463 £ parisis (38 £ gr)
1627	1 gemet	41 £ gr

Het belang dat die stukken opleveren behoeft niet bewezen te worden: zij geven de namen der Nieuwpoortse familien die in den loop der eeuwen in de XVIe voornamelijk den Disch van die Stad zoveel landen hebben gegeven of overgedregen en zijn, onder dit opzicht, eene belangrijke bron van inlichtingen voor de geschiedenis der Nieuwpoortsche familien en geslachten. Verder heb ik overal, waar zulks mogelijk was, de zegels afgeteekend die, zoals geweten is, hingen aan alle dergelijke akten of stukken.

Daarenboven loopen de oude teksten vol van oude plaatsnamen, die hedendaagsch ten deele moeten verdwenen zijn.

Meestal de stukken van deze verzameling zijn op perkament geschreven en doorgaans wel bewaard.

Niet min belangrijk zijn de **Fondatien**, meestal van jaargetijden.

Zie hier eenige der voornaamste en gewoonlijkste schikkingen:

Vigilie met 9 lessen, te zingen, daags voor den dag van het jaargetijde, in den hoogen koor. Mis van Requiem en "*commendatie*" te dier gelegenheid: oprichting van een "*rep*" of "*rek*" met keersen, plaatsing van eenen pelder over het graf (in de kerk) van den overledene omringd van 4 of 5 lichten (kandelaren of "*stallichten*"), offerkeersen; "*offermijten*", "twee scalen met mitten te offeren die willen".

Dikwijls spreekt het stuk van eene op meer missen te week of te jare, te doen lezen in eene der talrijke bijzondere Kapellen der Kerk, van eene uitdeeling van brooden, kleederen of van geld aan de armen (1508)-

Volgens de fondatie van Willem Staes moest de Disch op den dag van het jaargetijde "*deelen ... den oudsten ende aermsten poorters ende huusweecken van dezer stede xiii lijnen hemden.*"

De Fondatie van Jacob Vanden Clichthove bespreekt het "*rechten*" van eenen "*Disch*" van, 120 "*proven*", "*te weten soo veele brooden van zes penne parisis elck broodt ende op elck broodt xii deniers par. jn gelde, comt de rechten vanden dissche negen pon(d) parisis*"... Die van P. Vander Zijpe maakt gewag van een jaarlijksche gifte van penningen aan "*den Lazarusschen Ziecken menschen bede van buten ende van binnen dezer stede.*"

Het heilig sacrificie der Mis wordt geofferd om de uitdrukkingen te gebruiken der akten "*ter heeren van Gode ende over de ziele van (den Stichter) – soms wordt er bijgevoegd "voort over alle kerstene gheloveghe zielen daer die almoghende Godt wilt vooren ghebeden hebben" of "en voor alle zalige zielen daer vooren Gode bede begarende es".*

De verschillende schikkingen der fondatie van P. Vander Zijpe worden den Disch van Nieupoort ten laste gelegd "*ter eere ende waerdihede vanden Almoghenden God, der glorieuzere ende reinde Moeder ende Maghet Marie ende alle dat hemelsche ghezelschap.*"

De personen als aan de voorzeide goddelijke diensten deel nemende genoemd in de stukken zijn: de prochiepape (pastoor) – de 3 Kapelannen, de Kantors "*choor*" houdende metten cappen, elders genoemd "*de ghemeene*" of de "*ghemeene weerlicke choristen; de schoolmeester met de 4 kinderen*" *ghegaerwet*" of "*diere gaerwen zullen*", soms genoemd "*de 4 koorkinders*" en "*de choraelkens*"; de klinker, de koster, die 3 pozen met 2 klokken (dubbele pozen) luidt 's avonds te voren; de kerkvrouw, die was, wierook en keersen levert; de orgelaer en blazer, de "*roldragher*", van wien eene fondatie akte zegt (1494) "omme dat hij tvors jaerghetijde sal doen condeghen tzondaechs van

te vooren ende te doen bidden voor de zielen"; de "*biddighe*" of ook de "*bidders*". De loon van elkeen hunner staat doorgaans bepaald in de akten waarvan spraak is.

Wat den orgelist of "oorgelaere" betreft, melden wij de gifte eener rente door J. Vanden Clichtove, waarvoor hij zal "*oorghelen metten grooten orgele*" in de St. Anna-mis.

Eindelijk melden wij nog de stichting ten jare 1329, door "*ene crachtighe vrouwe, minne vrouwe (1)*" Maergriete, weydewe (weduwe) Guidoncke, van almoesen, bestaande in kleederen, den dag van haar jaargetijde door den Disch te geven. [15-02-1330 ns]

Gewoonlijk vertrouwden de stichters het stiptelijk naleven van hunnen wil tevens ook aan eenige personen, die des noods inde plaats moesten treden der plichtverzuimende Dischmeesters. Zulks wierd de "*Wacht*" van 't jaargetijde geheeten. De wacht zien wij gegeven: aan de broeders en zusters van 't gasthuis – aan de nieuwe Grauwe zusters (2) – aan de oude zusters (3). De Fondatie-akte van Cl. Inghebraven schikt dat de wacht zal toevertrouwd worden 1. aan de nieuwe zusters, die daarvoor en voor het bijwonen van vigilie en mis, 8 schell.p. ontvangen zullen. 2. aan de oude grauwe zusters (zelfde bepaling) en 3. aan "*den broeder ende religieus vander oordene vanden viere mendicanten terminaris(4) wesende ter Nieupoort...ende wiens wercke datet wesen zal, die oock offeren sal ter messe ... ende jn zijn sermoen voor de zielen te doen bidden*"

In een fondatie van 1514 wordt de wacht toevertrouwd aan dezen straks genoemd en bovendien nog aan de Gilde van O.L.V. ten Nood Gods; in die van 1537, aan de Nieuwe Zusters en aan de S. Niklaais-Gilde.

Die fondaties worden doorgaans bezet op zekere hoeveelheid land, ook soms op eene rente, eene geldelijke gift of op eene schepenkennis (soort van schuldbrief).

Als bijzondere schikking melden wij de volgende (1494): "*ter offerande sal men doen offeren dertich aarme lieden die ghehouden zullen wesen oick ten grave te gane ende te bidden over de zielen, den welcken men gheven sal elck xii d. p.*"

J. Vanden Clichtove (1528) bestemt 3 £p. 's jaars voor het onderhouden der groote waskeers brandende voor S. Anna.

Ongelukkiglijk zijn de meeste akten van dien aard verdwenen: er zijn er slechts twaalf, en het Verslag van 1787 geeft de namen der stichters van 116 Fondaties.

De lijst heb ik afgeschreven (zie verder) en zegt dat de Disch tot 3172 gestichtte missen te zijnen last had.

Slechts 2 akten van stichting van missen bezit het archief 1429 en 1470.

De rekeningen van den Disch geven de namen op de autaren of Kapellen der parochiekerk en van andere gestichten waarop of waar die lezene wekelijksche missen moesten gedaan worden.

Wat de Rentebrieven aangaat, onder deze ook vindt men vele stukken waarin er van den Disch geen spraak is die, zooals bij de overdracht van land, bij de eindelijke overdracht aan den Disch als archiefstukken bij de akte van gifte afstand of verkoop zullen gevoegd geweest zijn.

Taks der Renten: was gewoonlijk zoo men toen zei "*den penning 16*"; 't is te zeggen één penning op elke 16 penningen of ongeveer 6 ten honderd. Met de voorlaatste eeuw nogthans daalt de rente taks op den penning 18 of 5 ½ %, 20 of 5 % en zelfs 25 of 4%.

Onder de stukken van verschillenden aard treffen wij er gansch merkwaardige aan, zooals A° 1348, Gifte, door Johan Derouc, Kapelaan van S. Walburgis te Veurne, van 23 roeden land in de parochie van Nieupoort, aan den Disch dezer stad, te behoeve der "*gewillige armen geheeten Lollaerds*" , die hun brood vragen buiten de landen van religie, met daarop staande woningen.

De naam van **lollarden** wierd in de middeleeuwen aan verschillenden vereenighingen of broederschappen zooals aan Cellebroeders (5) – van duisteren oorsprong – wezende burgers van den leeken stand, die zich op bijzondere wijze met eenig liefdewerk bezig hielden en in tijden van pest groote diensten bewezen. Zij waren zeer verspreid in ons land en volgens de regel van S. Augustinus, – ook nog aan zekere secte, wier stichter onbekend is, wellicht alzoo genoemd omdat zij gelijk andere secten, langs den weg psalmen zongen (hoogduitsch: lallen, neurien).

J. Derouc bedoelt hier eene soort of klas van godsvruchtige personen die hun brood bedelden. Merkwaardig is het dat hij verder ingezeide akte bepaalt dat de "*Lollaerts*" op dien grond en in die woningen mogen wonen "*de vors. Stede niet te veraerghene maar omme altoos te verbeterne*".

A° 1406 Instelling van een eeuwig jaargetijde, ten laste van den Disch, voor de "*verdonkerde jaargetijde*" der twee kerken van Nieupoort S. Laurens en O.L.V. kerk, waarvan de eerstgenoemd verdwenen was sedert den brand der Stad (6) door de Engelschen, zoo geweten is. Dit jaargetijd moest plaats hebben op den eersten zondag na S. Jansdag (7) .

A° 1468 Overeenkomst tusschen de kerk van Nieupoort en de S. Antonius-gilde. Hoe of waarom dit stuk onder de titels van de Hospitien-Archief gevonden worden, weet ik niet te zeggen. (Viering eener kerkelijk feest op S. Antoniusdag (8) elk jaar).

A° 1680 Brieven van uitstel aan den Disch vergund door den Vorst, voor het betalen van 2 renten, om de reden in dit stuk vermeld.

A° 1737 Bevel gegeven aan den Ontvanger van het Hospitaal "van aan den Stadts-ontvanger 2100 guldens te bestellen, tot voldoening van 't geen de kerk aan de stad schuldig was voor het overnemen der Hermansklok. Eindelijk een aardig vonnis van 18 September 1454, uitgesproken door de Schepenen van Veurne-Ambacht.

Onder de verkoopsakten van huizen is er een merkwaardig stuk, gedagteekend den 14 Juni 1766. 'T is de koop van eene herberg door den Disch, om tot school te dienen. Bij deze akte is een belangrijk vertoogschrift gevoegd, gericht door het Bestier van den Disch tot de schepenen der Stad, nopens de toenmaligen toestand des Armenbestiers.

Onder de oorkonden van het Hospitaal vindt men een obligatie van 82 guldens 's jaars, ten bate des Hospitaals, door de levering van klokken voor het Carillon (1742).

Bij dit alles heb ik zoo omstandiglijk als mogelijk het belangrijk verslag (9) ontleed op bevel des keizers Josef II opgemaakt nopens de toestand, het inkomen en de uitgaven van den Disch te Nieupoort, in 1787. Dit verslag ligt bewaard in de Archieven der Stad. Het geeft een nauwkeurig gedacht over de inrichting en de middelen des Armenbestuurs te dien tijde.

Insgelijks eene vergelijkende tafel der inkomsten en uitgaven van 3 Dischrekeningen (XVe , XVIe en XVIIe eeuwen).

Eindelijk nog, onder de stukken die het Hospitaalrekening de ontleding van de Stichtingsakte van het Hospitaal en eene lijst van Dischmeesters en Ontvangers.

Men raadplege oock in de Costumen van Nieupoort, een reglement op de armen der Stad (XVIe eeuw)

Voetnoten

- (1) Vroedvrouw nl.vroede of wijze vrouw
- (2) Uit de Hoogstraat
- (3) Uit de Potterstraat
- (4) Blijkbaar lid van de Bedelorde, de Recollecten in de Ste Mariastraat
- (5) Eigen interpretatie van de auteur

(6) 1385 met de zgn. kruistocht van bisschop Le Despencer uit Norwich

(7) 23 juni

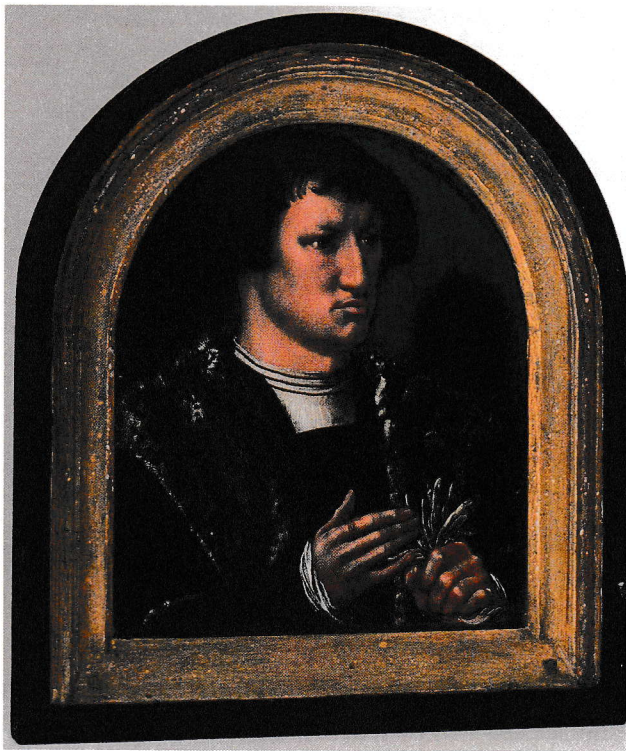
(8) 13 juni (Padua) of 17 januari (abt) ?

(9) Hier wordt het werk getranscribeerd van Norbert Laurens Boudeloot, Joseph Rouzée en Basilius Vanden Abeele als hoofdman en bestierders en meester Frans Michiel Joseph Jooris als administrateur en ontvanger. Zie daarvoor "Moment Disch 1787".

Archivaris W. Lelièvre vond deze (persklare) bundel terug in het archief van het OCMW.

Cornelius de Schepper

expert voor de landvoogdes Maria van Hongarije

Antwerpen had duidelijk heel wat fondsen te kort om de versterkingen van de stad in 1542 in opdracht van keizer Karel te herstellen en uit te breiden!

De landvoogdes Maria van Hongarije verleende de stad tolvrjdom voor bouwmaterialen.

De magistraat verhoogde tal van accijnzen en belastingen. Brood en bier werden duurder. De stad moest forse leningen aangaan.

Voor de financiële opvolging benoemde het stadsbestuur een toezichtscomité ...

Op 25 november 1545 knipte keizer Karel in hoogsteigen persoon het lint door van de St.-Jorispoort, beter bekend als de 'Keizerspoort'.

Burgemeester Michiel Van der Heyden richtte

een speciale fortificatiekas op in 1546. Samen met Lancelot van Ursel (toen reeds 10 keer zelf burgemeester geweest) moest vastgesteld worden in 1548 dat de kas 'leeg' was.

De landvoogdes Maria van Hongarije kwam bemiddelen, want de poorters en de ambachten eisten dat OOK hogere belastingen werden betaald op wijn!

Ze stelde twee leden van haar 'geheime raad' aan om een onderzoek te starten.

De Nieuwpoortenaar Cornelis De Schepper, juridisch expert met ervaring in militaire dossiers, en de Antwerpenaar Jan Scheyfe zelf burgemeester geweest in 1545, dus vertrouwd met de politieke gang van zaken in de stad.

Het bewijs van gesjoemel stapelde zich op. Van der Heyden had steekpenningen ontvangen van aannemers en leveranciers in ruil voor een contract.

Hij had ook bouw materiaal afgewend en vaklui van de werf ingeschakeld voor werken aan zijn buitenverblijf*.

Daarenboven bleek hij een percentje op te strijken op de leningen die de stad afsloot met financiers. Toen de onderzoekers de facturen van de fortificatiekas gingen uitpluizen, stootten ze bovendien op flagrante fraude.

Ze ontdekten vervalste, dubbele en zelfs fictieve facturen ...

De zaak werd in het voorjaar 1549 doorverwezen naar het hoogste rechtscollege, de Raad van Brabant. Van der Heyden zelf zou nooit op de beklagdenbank plaats nemen. Hij stierf op 7 april 1549. Zijn weduwe en erfgenamen werden wel vervolgd net zoals bij Lancelot van Ursel.

Op 3 oktober 1555 veroordeelde de Raad van Brabant de nazaten van Van der Heyden en van Ursel tot het terug betalen van alle sommen die 'geleend' waren ...

Maar deze laatste was nochtans wéér burgemeester in 1562, 1565, 1571, + 12 april 1573!

Er waren ongeveer 14.000 gulden** uit de middelen verduisterd. Op het corruptieproces, schoof hij de schuld naar zijn overleden collega Michiel van der Heyden.

In de annalen werd hij vooral bejubeld voor de 'redding' van de noordelijke toren van de O.-L.-Vrouwkathedraal bij de brand in 1533 ... (F. Guicciardini)

Een van de grootste corruptieschandalen van de

Lage Landen liep dus op een sisser uit.

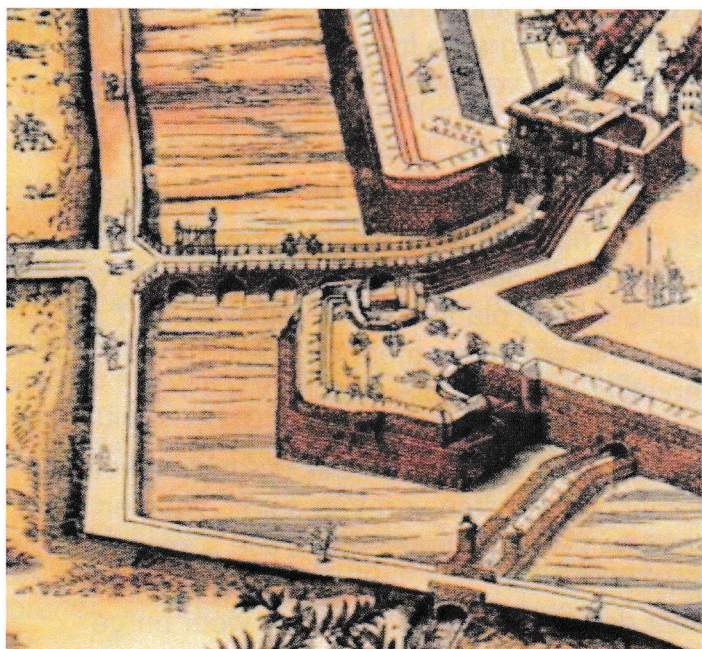
* Herinnert het u aan andere voorbeelden ?
** fl. 14 000 in 1549 zou nu ong. 868 000 euro zijn.

Bron : B. De Wever en J. Vermant, Het verhaal van Antwerpen, 2023, ons geciteerd door Fons Morreel.

Lees ook NAK jaargang 13, december 2021.

Burgemeester Lancelot d'Ursel geeft het bevel van de burgerwacht aan schepen van Spangon (1542).

Keizerspoort te Antwerpen (1545) ter hoogte van de Britse lei vandaag

Abbé Theodore Augustin MANN

Er is reeds diverse keren geschreven over die nijverige geestelijke en wetenschapper, die een tijd in het Kartuizerklooster te Nieuwpoort resideerde en er een tijd prior werd.

Recent heeft het VLIZ op die figuur nog eens de aandacht gevestigd.

Hij leefde in een periode dat er nog net enkelen als echte 'humanisten' met nagenoeg alle bekende wetenschappen bezig waren. Een eeuw later was het al niet meer mogelijk alle wetenschap te omvatten.

Hij kwam uit York (°1735) en ontquam tégen de wil van zijn vader naar Parijs. Omdat de oorlog uitbrak tussen Frankrijk en Engeland in 1758 kwam hij in Spanje terecht. Intussen had hij zich als 'Anglikaan' bekeerd tot het katholiek geloof.

Aan 29 jaar kwam hij terecht in het Kartuizerklooster te Nieuwpoort en werd in 1760 priester gewijd en was een tijdlang prior tot hij de lekenstatus aanvraagde.

Hij werd secretaris van de 'Theresiaanse' Academie te Brussel in 1774 ... en na zijn diverse publicaties begonnen dan zijn 'mémoires' op de drukpersen te verschijnen. Men heeft ongeveer

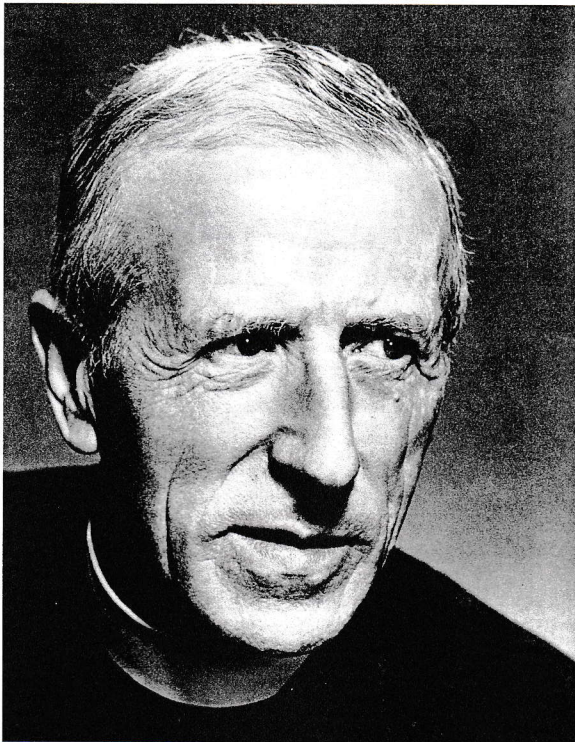
160 scripties en artikelen van zijn hand terug gevonden.

Zo had hij zich afgevraagd of de evolutie van het klimaat soms niet 'onomkeerbaar' zou kunnen gaan ...

Voor hem waren Engelse, Spaanse, Franse en Latijnse teksten geen probleem.

Vanaf 1794 begon zijn zwerftocht doorheen Europa tot hij in Praag arriveerde in 1797. Hij zou er sterven in 1809.

Wellicht uit argwaan omwille van censuur verscheen in 1807 uiteindelijke "*Principes métaphysiques des êtres et des connoissances*" (sic) over 368 pagina's. Hij zag nl. een verzoening mogelijk tussen humane wetenschappen en de katholieke godsdienstleer !!

Daarmee zat Pierre Teilhard de Chardin * nog in 1950 ... en werden zijn werken door Rome (Pius XII) gebannen uit de katholieke boekenrekken. Een hele tijd na zijn dood in 1955, was er eerst met paus Benedictus XVI in 2009 sprake van een 'rehabilitatie' van zijn ideeën.

Mann, A. (1777). Mémoire sur l'ancien état de la Flandre maritime, ses changemens successifs, et les causes qui les ont produits Mémoires de l'Académie impériale et royale de Bruxelles (1772-1795) I: 63-154.

Mann, A. (1788). Dissertation sur les Syrtes et les Marées de la Mer Méditerranée Mémoires de l'Académie impériale et royale de Bruxelles (1772-1795) V: 61-75.

Mann, A. (1788). Dissertation sur les Déluges, dont il est fait mention chez les Anciens; suivie de quelques Considérations Physiques & Mathématiques sur ces Catastrophes Mémoires de l'Académie impériale et royale de Bruxelles (1772-1795) V: 49-60.

Mann, D. (1777). Mémoire sur la congélation de l'eau de mer, deduit d'une suite d'expériences faites sur ce sujet Mémoires de l'Académie impériale et royale de Bruxelles (1772-1795) I: 287-322.

Mann, D. (1777). Mémoire sur l'Histoire-Naturelle de la Mer du Nord, & sur la Pêche qui s'y fait Mémoires de l'Académie impériale et royale de Bruxelles (1772-1795) II: 159-222.

Mann, D. (1777). Mémoire dans lequel on examine les effets & les phénomènes produits en versant différentes sortes d'huiles sur les eaux tant tranquilles qu'en mouvement; d'après une suite d'observations faites à ce sujet Mémoires de l'Académie impériale et royale de Bruxelles (1772-1795) II: 257-294.

Mann, D. (1780). Dissertation dans laquelle on tâche de déterminer précisément le Port ou Jules-César s'est embarqué pour passer dans la Grande-Bretagne, & celui où il y aborda, ainsi que le jour précis où il fit le voyage Mémoires de l'Académie impériale et royale de Bruxelles (1772-1795) III: 231-257.

Mann, D. (1783). Mémoire contenant le précis de l'Histoire Naturelle des Pays-Bas Maritimes Mémoires de l'Académie impériale et royale de Bruxelles (1772-1795) 4: 121-160.

*

Als legeraalmoezenier zat deze geleerde in de loopgraven van Nieuwpoort-Bad bij de Franse troepen tijdens WO I !

We herinneren aan de bijdrage van Freddy Beun in NAK jg. 15/1 over de meteorologische waarnemingen van T. Mann.

Ramskapelle figuren

personages om te herinneren

Bij het zoeken naar een nieuwe naam voor een straat wordt soms gearzeld of wil men persé een vrouwenaam.

Jean Pierre Vandorpe heeft daar geen probleem mee.

JULIA TERMOTE

zuster Gabriëlle Ramskapelle

In 1879 kocht pastoor Petrus Muylle een huis om een vrije school op te richten aan de Nieuwpoortsesteenweg (nu Ramskapellestraat), toen café "De Drie Koningen".

Aanvankelijk werd de school bestuurd door de koster Frans Barbier.

De man vond dat hij te oud was (72 jaar) en pastoor Muylle zocht contact en maakte een akkoord met de zusters van het klooster van Beveren-Roeselare (De Zusters van de H. Jozef Calasanzius).

Twee zusters kwamen les geven : zuster Gabriëlle (Julia Termote ° Beveren-Roeselare 11 oktober 1860 en + Beveren-Roeselare 26 mei 1941), en zuster Philomena (Mathilde Ghyselen). Later kwam zuster Justine (Lucie Volkaert) bij.

Zuster Gabriëlle

In 1885 telde de school 65 meisjes. In 1886 werden de school- en het kloostergebouw gebouwd in de Statiestraat (nu Hemmestraat).

Op 16 juni 1915 openden de Zusters van Ramskapelle een schoolkolonie voor meisjes in Fontenay-aux-Roses tegen Parijs. De kolonie bleef er gevestigd tot 9 juni 1918.

Wegens gevaar van beschieting moesten ze wijken en verbleven in Saint-Germain-en-Laye tot juli 1918 en trokken dan naar Quessay (Côtes du Nord) waar zij van de 19e op het kasteel van Le Clio verbleven tot 12 april 1919.

Van 13 april tot 1 september 1919 vestigde de kolonie zich in Le Vesinet (Bretagne). De 5 zusters (Gabriëlle, Lucie, Madeleine, Seraphine en Martha) hadden er ongeveer 80 meisjes onder hun hoede.

In november 1919 werd door het Koninklijk Commissariaat in de tuin van de pastorie 2 houten noodgebouwen (barakken) geplaatst. De ene deed dienst als kerk, de andere als school.

De zusters kwamen zich op 17 november terug in Ramskapelle vestigen. De school startte op 7 januari 1920.

Het klooster en de meisjesschool werden heropgebouwd op dezelfde plaats van vóór de oorlog. Op 27 september was de plechtige inwijding.

Na 6 jaar konden de zusters weer hun intrek nemen in hun nieuw klooster.

Op 28 april 1929 vierde zuster Gabriëlle in Ramskapelle haar 50-jarig kloosterjubiläum.

E.H. VERMEESCH

Ramskapelle

Zoon Van Franciscus & Barbara van Remoortele

Franciscus Jacobus Vermeesch is geboren in Ramskapelle op 18 juni 1752. Na zijn lager onderwijs in Nieuwpoort trok hij naar de Oratorianen in Veurne en op 21 januari 1773 liet hij zich in Leuven inschrijven aan de Artes-faculteit. Hij volgde de

cursussen in het college "De Lelie" en legde er met bijzonder goed gevolg de examens af : op 9 augustus 1774 als "primus de artes".

Hij werd "den eersten van de generaele promotie der philosophie geproclamiert".

Bij het vernemen van dit bericht in Veurne, werd dadelijk een feestprogramma opgesteld. In de Sint-Walburgakerk volgde een Te Deum, een optocht door de stad onder begeleiding van verscheidene confrerieën, een ontvangst door de wereldlijke en geestelijke overheden en een maaltijd op het stadhuis.

De rederijdersgilde van Veurne had ter gelegenheid van de ontvangst in Veurne een Eredicht geschreven.

Franciscus Vermeesch trok opnieuw naar Leuven om zijn studies verder te zetten. Kardinaal von Frankenberg wijdde op 27 februari 1779 in de metropolitane kerk van Mechelen, Franciscus tot priester.

Op 13 februari 1781 behaalde hij zijn licentie in de theologie en op 30 juli 1785 in canoniek recht. Vanaf 14 februari gaf hij reeds les in "De Lelie" en van augustus 1782 tot februari 1783 was hij rector aan de universiteit.

Titulair kanunnik op 25 oktober 1785 leper 3e juridische prebende, Scholaster van de Sint-Maartenskathedraal.

Kort na het behalen van zijn tweede licentiaatstipendium werd E.H. Vermeesch verkozen tot kanunnik van de kathedraal te leper. Daar fungeerde hij als secretaris van bisschop Karel van Arberg. In 1794 werd Vermeesch medevicaris benoemd.

Door het concordaat van 1801 tussen Napoleon en paus Pius VII werden de bisdommen herverdeeld. Het nieuwe bisdom Gent bestond uit de vroegere departementen Gent en Brugge en een gedeelte van het bisdom leper.

De nieuwe Gentse bisschop Etienne Fallot de Beaumont benoemde Vermeesch in 1802 tot deken van leper en samen met De Masemaker tot administrator van het district leper.

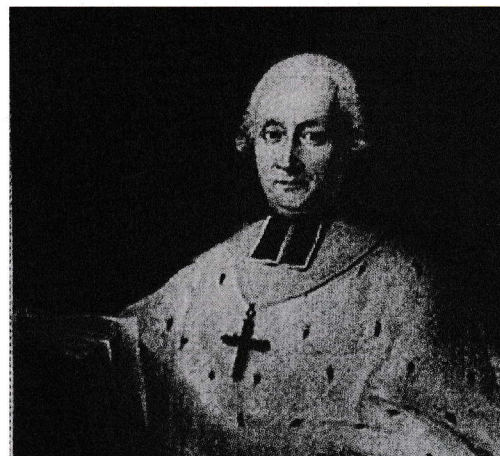
In 1807 werd Maurice de Broglie bisschop te Gent. Hij benoemde Franciscus Jacobus Vermeesch in 1809 tot één van zijn grootvicarissen. In

1811 ontstond een conflict tussen de keizer en de bisschop dat uiteindelijk de arrestatie en het ontslag van de bisschop voor gevolg had.

Ook Vermeesch kreeg uiteindelijk ontslag en vestigde zich in leper als deken van het district op 25 mei 1814.

Hij oefende dit ambt uit tot zijn overlijden op 9 mei 1822.

Franciscus Vermeesch is zijn geboortedorp Ramskapelle nooit vergeten en kwam geregeld tussen bij de hogere geestelijke overheid om Ramskapelle uit het slop te halen.

Charles-Alexander van Arberg
1734-1809

laatste bisschop te leper
1785-1801

Etienne Fallot de Beaumont
1750-1835

Bisschop Gent 1802-1807

BURGEMEESTER MONTEYNE

Ramskapelle

Geboren in Keiem op 3 september 1846 en overleden in Ramskapelle op 19 juni 1929

Ivo Benoit Monteyne was burgemeester van Ramskapelle van 1901 tot zijn overlijden in 1928. Hij is dan ook de derde langst besturende burgemeester geweest uit het arrondissement Veurne.

Op 15 januari 1920 stelde de gemeenteraad van Ramskapelle voor een 'bijzonder oorlogsteken' aan te vragen voor de burgemeester.

De motivering die toen door de raad naar voor werd gebracht is een mooie omschrijving van wat de burgervader heeft gedaan voor zijn medeburgers.

Hierna de tekst.

“De gemeenteraad brengt eenparig hulde aan de krachtvolle medewerking van de burgemeester bij het inrichten in de gemeente van de werkdadige burgerwacht bij de nadering van de vijand, ten einde alle vijandelijke bespionering onmogelijk te maken, steeds zette hij zijn medeburgers aan tot kalmte, hoop en vertrouwen.

Toen de Belgische troepen, in de maand oktober 1914, Ramskapelle en omstreken kwamen bezetten, deed hij zich waarden om zijn bezorgdheid voor de goede inkwartiering der manschappen en hun degelijke bevoorrading aan voedsel en gezond drinkwater, of bij gebrek hieraan, door bier, die zijn manmoedige zoon, Aimé, spijs de verschrikkelijke gevaren, naar de dorpplaats ging halen met paard en kar. Onder het hevig bombardement was de bevolking, verscholen in de kelders, aan hevige angst ten prooi; heeft de kranige houding van het hoofd der gemeente menig ongeval voorkomen.

Uiteindelijk door overmacht tot wijken gedwongen, gaat hij zich vestigen in Houtem bij Veurne, van waar hij gedurende gans de oorlog door zijn ontembare bedrijvigheid, door zijn gediensigheid en door zijn bekwaamheid de baak was,

waarop zijn verstrooide onderhorigen zich richtten, de steen, waarop zij gerust mochten staat maken. Bij de opmaking van de formulieren voor oorlogsschade is hij voor honderden onder hen de trouwe gids, de verlichte raadsman geweest. Hiervoor vraagt de gemeenteraad het bijzonder oorlogsteken ter beloning of erkenning van zijn krachtvolle houding, zijn edelmoedige zelfopoffering en in het bijzonder aan zijn medeburgers in het algemeen gedurende het droevig en langdurig oorlogstijdperk 1914-1918.”

Burgemeester Monteyne was tevens de drijvende kracht die het totaal verwoeste Ramskapelle uit zijn puinen deed herrijzen. Hij kreeg de eretekens van Ridder in de Leopoldsorde, Burgerkruis 1ste klas en de herinneringsmedaille.

J.P. Vandorpe

Colofon

Redactieadres:

Vrienden van het Patrimonium
p/a P. Deswartelaan 69-102
8620 Nieuwpoort

Verantwoordelijke uitgever G. Demerre
Canadalaan 61 - 8620 Nieuwpoort

